

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ І ДУХОВНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ В ЕПОХУ НТП НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Н.В. Поліщук

Україна, м. Рівне, Рівненський державний гуманітарний університет

Становлення України як молодій державі європейського типу супроводжується проблемами, що пов'язані з світоглядом, культурою, моральним і духовним потенціалом людини і суспільства загалом, а також з виробничими, науковими і технічними, екологічними і демографічними, соціальними і політичними, освітніми, а отже й педагогічними, які виникли на зламі другого і третього тисячоліть унаслідок широкого розгортання інформаційно-високотехнологічного науково-технічного прогресу (НТП), що породив колосальні зміни не тільки в природному середовищі, але й в діяльності всіх сфер життя і виробництва, а особливо в духовності і моральності молоді, що уособлює майбутнє земної цивілізації. Без використання нового способу філософсько-освітнього осмислення НТП, а на даний час його наслідків, і зміни методології освіти земну цивілізацію чекає небезпека. Без мудрих учителя школи і викладача вузу уникнути її неможливо, а таких мудрих наставників має готувати філософія освіти як навчальна і виховна дисципліна в педагогічних вузах.

Серед філософських проблем, які не втрачають своєї актуальності протягом всієї багатотисячолітньої історії людства, одне з чільних місць належить питанням духовного і морального становлення особистості. Розвиток духовно-моральної сфери – основа особистісного і суспільного розквіту. Саме вона детермінує реалізацію особистісних програм як інтер-, так і інтрафілософського спрямування. У філософії та етиці, педагогіці і психології вчені неодноразово зверталися до аналізу природи духовно-моральної свідомості, сутнісних характеристик, механізмів її формування. Проте проблема залишається відкритою як для теоретичного, так і експериментального вивчення. До того ж, соціально-економічні процеси останнього періоду не лише не знизили її актуальності, але й, навпаки, загострили цю та інші проблеми.

Рішенню цих проблем, пошукам шляхів переборення можливих криз людству в ХХІ ст. доведеться присвятити всі свої інтелектуальні, освітні і духовні сили, бо від цього залежить майбутнє всіх нас, майбутнє людства, адже нині відбувається величезне пришвидшення життя, темпів розвитку науки і техніки, інформатизації, телекомунікації, освоєння космосу, а на їх основі виробництва та економіки взагалі,

вдосконалення соціальної інфраструктури, загальне піднесення тону нашого життя, духовно-моральне становлення молодого покоління. Ні одна з вищезгаданих проблем не може бути вирішена без корінних якісних змін в освіті, у духовності і моральності кожної молодої людини. Тільки це забезпечить її відповідність новим умовам життя в XXI і наступних століттях.

Без пробудження таких моральних феноменів як совість, людяність, відповідальність, почуття власної гідності, творчої ініціативи досить-таки складно розраховувати на поліпшення ситуації в державі, особливо в епоху інформаційно-технологічного НТП, який технізує і кібернетизує свідомість кожної особистості, витісняє з неї самі святі почуття та емоції. Тому тільки духовно розвинена особистість і суспільство загалом здатні об'єднати людей і стимулювати національне відродження України, забезпечити громадянський мир і злагоду в суспільстві [1].

Отже, освітня структура також має зазнавати безперервних змін. Різне підвищення продуктивності суспільної праці в ході НТП дозволяє суспільству на достатньо тривалий час вивільнити молодь від безпосередньої участі в ній, тобто значно продовжити час перебування в школі для основної маси підростаючого покоління. Доводиться весь час удосконалювати, реформувати середню школу таким чином, щоб вона давала своїм вихованцям не тільки добру загальну, але й професійну освіту, та ще й органічно поєднану з обов'язковою для цього продуктивною працею. Саме той, хто постійно навчається, є співтворцем самого себе і власного освітнього простору, адже основними духовними орієнтирами освіти є: самостійність, самодостатність, здатність особистості до самоствердження, самореалізації та її творча активність. У цьому зв'язку роль вчителя в сучасному світі надзвичайно велика. Можна не сумніватися в тому, що саме поняття «вчитель» уже в недалекому майбутньому вийде далеко за рамки цілком професійної діяльності, за рамки деякого ізольованого, замкненого клану. Учитель – це людина, яка не тільки отримала спеціальну педагогічну освіту, але яка завжди відчуває себе на вістрі суспільних проблем, який здійснює найважливішу соціальну функцію, забезпечує зв'язок віків і наслідування поколінь, без чого взагалі немислимий прогресивний розвиток людства. Учитель – це мислитель, який відчуває всю повноту покладеної на нього відповідальності за долю ввіреної, яка повірила у нього Людини, за її духовне, інтелектуальне і фізичне здоров'я, за майбутнє своєї країни і всього Світу, всієї людської цивілізації. Цими якостями повинен і, без сумніву, буде володіти вчитель майбутнього, учитель XXI століття [2, с. 3].

В [3, с. 5] акцентується увага на тому, що «в межах освітнього простору, в контексті філософії людиноцентризму необхідно обґрунтувати нове адекватне знання про людину. Це повинно бути таким знанням, в якому всебічно обґрунтовується необхідність безумовної переваги духовно-моральної сторони, на основі якої і формується особистість. Без такого знання не буде культурно-інтелектуального зростання, здатного в перспективі привести до перетворення людства. І все це неможливо поза філософією освіти, контекстом людиноцентризму, які становлять домінуючу освітнього простору. У вік бурхливого НТП отримані знання швидко «старіють», в зв'язку з цим фахівець має все життя навчатися, займатися самоосвітою, тому революція в науці і виробництві вимагає відповідних змін у системі підготовки висококваліфікованих спеціалістів, без яких неможливий подальший НТП [4].

Вся історія розвитку людства, особливо XIX і XX століть, свідчить, що кардинальні зміни в економічній, соціальній і суспільно-політичних сферах життя окремих людей, країн і світового співтовариства в цілому, відбувалися тоді і тільки тоді, коли відбувалися науково-технічні революції (НТР), як складові бурхливо наростаючого НТП, які приводили до появи нових технологій і не мали аналогів у системі виробництва. Будь-яка зміна матеріального виробництва, викликана науково-матеріальною і практичною технічною діяльністю веде за собою зміни соціально-політичного життя людей. Не завжди ці зміни відразу видно, а оцінити їх наслідки як позитивні, так і негативні можна тільки після ретельного аналізу. Сама по собі НТР не може бути поганою або хорошою, це суб'єктивні відчуття людей. Що добре для однієї групи людей, то може виявитися протипоказаним іншій. Відкриття робляться людьми і для людей, питання в тому, як вони будуть використовувати дане відкриття. Щоб скористатися плодами НТР, людство повинно перш за все забезпечити прогрес духовний. До особливостей сучасних процесів НТП можна віднести також суттєве зростання самосвідомості науки та технічної діяльності, розречевлення людської діяльності в силу зростання значення інформаційних процесів, удосконалення діяльності внаслідок зростання її інтелектуалізації. Тенденції сучасного НТП можна оцінювати оптимістично і песимістично, але в будь-якому випадку розвиток науки та техніки (особливо комп'ютерної) вимагає глибокого вивчення, розуміння та енергійних дій, направлених на нейтралізацію шкідливих впливів НТП, зокрема, й за допомогою зростання духовності молоді.

Зі всіх сфер суспільного життя найскладнішою, але водночас і найважливішою для існування соціальних явищ і процесів виявляється духовне життя суспільства,

оскільки саме тут виробляються, закріплюються, вдосконалюються та передаються від покоління до покоління, від людини до людини ті предметні, смислові та ціннісні орієнтири, які необхідні і для життя суспільства, і для життя окремої людини. На сьогоднішній день найважливішим є питання, яку систему освіти і виховання можна вважати оптимальною щодо збагачення духовного потенціалу суспільства. До основних елементів духовного життя відносять усю ту сукупність думок, норм, ідей та принципів, які пов'язані із функціонуванням найважливіших сфер суспільного життя: економічна, правова, моральна свідомість, мистецтво (ширше – естетична свідомість), архетипи колективного несвідомого [5, с. 364].

Духовний сенс життя людини нині зводиться до таких етичних норм як: навчайся все життя; твори науку, нові технології і техніку; не вбий; не кради; не зраджуй: ти завжди відповідальний за тих, кого наблизив до себе; не свідчи брехливо, уникай неправди; не бажай того, що належить іншим; люби і шануй батьків і дітей своїх; люби працю і працею сумлінно; не завдавай шкоди навколишньому світові; остерігайся згубних звичок; будь милосердним і поважавай інших: чини з іншими так, як хотів би, щоб чинили з тобою. Якщо кожний українець буде виконувати ці заповіді, то можна буде стверджувати, що духовно-моральні якості української нації базуються на нормах загальнолюдської моралі, принципами якої є: стриманість, поміркованість, доброзичливість, безкорисливість, гостинність, виконання культурних, етичних і естетичних норм поведінки в суспільстві, виключаючи грубість, чванство, пихатість, нетерпіння, недовіру і, навпаки, включаючи повагу до історичного минулого народу, його мови, культури і традицій, турботу про долю України, дбайливе ставлення до природи, народних надбань [6].

Література:

1. Поліщук Н.В. Науково-технічний прогрес і духовно-моральне становлення молоді: [монографія]. – Рівне: О. Зень, 2012. – 464с.
2. Гершунский Б.С. Философия образования / Гершунский Б.С. – М.: Московский психолого-социальный институт, Флинта, 1998. – 432 с.
3. Кремень В.Г. Трансформації особистості в освітньому просторі сучасної цивілізації / В.Г. Кремень // Професійно-технічна освіта. –2009.–№ 1.–С.3–6.
4. Поліщук Н.В. Науково-технічна творчість як важливий елемент формування особистості в епоху науково-технічного прогресу / Поліщук Н.В. // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2011. – № 7. – С.20 – 23.
5. Петрушенко В.Л. Філософія: [Текст]: навч. посіб. (в 2-х част.) / В.Л. Петрушенко. – Львів: Новий світ. – 2000, 2011. – 647 с.
6. Про сенс життя в контексті виховання християнської моральної свідомості у студентів / Н.В. Поліщук, М.С. Панченко, І.М. Панченко // Освіта і управління. – 2010. – Т. 13. – № 1. – С. 116–125.